

האם תפיסות המורים לגבי התוכנית "כימיה במנהרת הזמן" הולמות את מטרות המפתחים?

מריה טננבאום

תקציר

לתכניות לימודים יש תפקיד מכריע בהגדרת התוכן הנלמד והאופן בו נעשה הלימוד בכיתה, ולכן ההשפעה ההדדית בין המורה לתכנית הלימודים היא מרכיב חיוני בתהליך ההוראה. אי לכך, הקטנת הפער בין המטרות והיעדים אשר הוצבו על ידי המפתחים במהלך הפיתוח של תכנית הלימודים לתפיסות המורים לגבי אותן המטרות עשויה לסייע להצלחתו של תהליך ההטמעה של אותה תכנית לימודים.

בתכנית הלימודים בכימיה לחטיבה העליונה לכיתה יוד הוגדרה הקניית אוריינות מדעית לבוגרים כמטרה העיקרית בהוראת מדע בבית-הספר העל-יסודי. לכן, על לימודי הכימיה בבית-הספר העל-יסודי להתרכז בהיבטים המיוחדים של האוריינות המדעית שמאפיינים את תחום הכימיה – אוריינות כימית. תכנית הלימודים "כימיה במנהרת הזמן" אשר פותחה בקבוצת הכימיה של המחלקה להוראת המדעים במכון ויצמן למדע והיא מהווה את מבנית הגרעין של תכנית הלימודים החדשה בכימיה לכיתה י'.

במסגרת עבודה זו הוערכה ההלימה בין מטרות המפתחים של תכנית הלימודים "כימיה במנהרת הזמן" לתפיסות המורים לגבי אותן המטרות. לצורך ההשוואה גובשו תכנית לימודים פורמאלית שמתייחסת לחזון של מפתחי תכנית הלימודים ותכנית לימודים נתפסת שמתייחסת לפרשנות התכנית על ידי המורים.

תכנית לימודים פורמאלית גובשה על בסיס ראיונות עם שלושה מפתחי התכנית. על סמך ממצאי הראיונות נוסחו שבע קטגוריות אשר עוסקות במישורים השונים של התכנית. לשם פיתוחה של תכנית לימודים נתפסת המתייחסת לפרשנות שנותנים המורים להיבטיה השונים של התכנית, נערכו ראיונות והועברו שאלונים בקרב מורים המלמדים לפי התכנית. גם ממצאים אלה חולקו לקטגוריות אשר יחד בונות את תפיסות המורים בנוגע לכלל המטרות של המפתחים.

מתוך ההשוואה בין תכנית לימודים פורמאלית לתכנית לימודים נתפסת נמצא כי קיימת הלימה בין מטרות המפתחים לתפיסות המורים לגבי רצף ההוראה והתכנים של ספר הלימוד והן לגבי העיקרון שהתכנית רלוונטית לתלמיד ותורמת להקניה של אוריינות כימית בסיסית. ישנה חשיבות רבה לעובדה שקיימת הסכמה לגבי עקרונות אלה, מאחר ולפי העמדה של המפתחים, הם מהווים את עמוד התווך של התכנית. האופן בו נערכה השוואה בין תכנית לימודים פורמאלית לתכנית לימודים נתפסת עשוי להוות מודל לניתוח תכניות לימודים נוספות ובכך לסייע להטמעתן בכיתות.

אחת הקטגוריות בהן נמצא פער בין מטרות המפתחים לתפיסות המורים היא הגישה ההתפתחותית היסטורית באמצעותה, לדעת המפתחים, מקנה התכנית את מגוון העקרונות. קטגוריה נוספת לגביה קיימת אי הסכמה היא תפיסות המורים לגבי התרגול וההערכה. לדעת המפתחים, מגוון הפעילויות המוצעות על ידי התכנית, ביניהן משימות כמו פעילויות אינרנטיות וקריאה מודרכת מהוות את הבסיס לתמורה באופן התרגול וההערכה של התלמידים. מריה, אולי כדאי לאחד ולכתוב שנמצא פער לגבי שתי קטגוריות...

על סמך הממצאים גובשו הצעות לדרכי פעולה אופרטיביות לקידום תהליך ההטמעה של התכנית "כימיה במנהרת הזמן". הצעדים בהם יש לנקוט מתבססים על צמצום הפערים בין המטרות אותן הציבו מפתחי התכנית לתפיסות המורים לגבי אותן המטרות.